

СОЦІАЛЬНИЙ ОБЛІК ТА НЕФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Узагальнено потреби стейкхолдерів у використанні соціальної звітності. Наведено порівняльну характеристику міжнародних стандартів ведення соціального обліку та підготовки нефінансової звітності. Виокремлено принципи якості соціальної звітності. Визначено головні напрями розвитку теорії та практики соціального обліку й нефінансової звітності як інструментів реалізації соціальної відповідальності.

Ключові слова: соціальний облік, нефінансова звітність, потреби стейкхолдерів, міжнародні стандарти соціального обліку та соціальної звітності, принципи якості соціальної звітності.

Обобщены потребности стейкхолдеров в использовании социальной отчетности. Приведена сравнительная характеристика международных стандартов ведения социального учета и подготовки нефинансовой отчетности. Выделены принципы качества социальной отчетности. Определены главные направления развития теории и практики социального учета и нефинансовой отчетности как инструментов реализации социальной ответственности.

Ключевые слова: социальный учет, нефинансовая отчетность, потребности стейкхолдеров, международные стандарты социального учета и социальной отчетности, принципы качества социальной отчетности.

Necessities of stakeholders for social accounting using are generalized. Comparative description of social and non-financial records keeping according to international standards is given. Principles of social accounting quality are distinguished. Main directions of social accounting and non-financial reporting theory and practice as instruments of social responsibility implementation are determined.

Keywords: social accounting, non-financial reporting, necessities of stakeholders, international standards of social accounting and reporting, principles of social accounting quality.

Поширення практики соціальної відповідальності в глобалізованому світі, інтеграція універсальних принципів, що стосуються прав людини та її трудових позицій, а також стандартів охорони довкілля та механізмів протидії корупції в глобальну соціально-економічну систему, як показує досвід стійкого розвитку, сприятиме розширенню кола суб'єктів соціальної відповідальності та новим досягненням у соціальній сфері. Для реалізації таких потенційних можливостей потрібні прозорі глобальні схеми, що дадуть можливість оприлюднювати здобутки та ідентифікувати проблеми в царині різномірної соціальної відповідальності. Інструментами забезпечення такої прозорості та інформованості світової спільноти стають соціальний облік та нефінансова звітність.

Проблематика соціальної відповідальності посідає важливе місце в дослідженнях зарубіжних вчених: А. Берлі, Г. Боуена, Е. Бріггема, К. Девіса, Т. Дональдсона, П. Дракера, А. Керолла, Г. Мінза, Дж. Муна, Л. Престона, Г. Фітча, У. Фредеріка, М. Фрідмана, Р. Фрімена та ін. Суттєвий внесок у дослідження механізмів функціонування соціальної відповідальності на різних рівнях зробили вітчизняні вчені Д. О. Баяра, О. С. Гирик, О. А. Грішнова, А. Г. Зінченко,

А. М. Колот, Д. Л. Коник, А. Я. Кузнєцова, І. Г. Савченко, М. А. Саприкіна, Т. С. Смовженко, Г. Ф. Хоружий, В. М. Шаповал та ін. Проте узагальнення та аналіз теоретико-прикладного доробку засвідчив, що переважна частина наукових праць зарубіжних та вітчизняних учених-економістів присвячена дослідженню питань соціальної відповідальності переважно на корпоративному рівні та в широкому контексті. При цьому проблема реалізації принципів соціальної відповідальності на різних рівнях з використанням організаційно-економічного інструментарію залишається в Україні недостатньо розробленою.

Нині у фокусі соціальної відповідальності перебуває проблема розроблення глибокої методології та досконалих прикладних сценаріїв у веденні соціального обліку, підготовці й оприлюдненні нефінансової звітності, що дозволяє задокументувати виконання соціальних завдань, яке опосередковано чи неповною мірою відображене в системі бухгалтерського обліку. Це сприятиме налагодженню зв'язків із громадськістю та завоюванню довіри заінтересованих сторін завдяки відкритому, об'єктивному висвітленню їхнього внеску в розв'язання економічних, соціальних, екологічних питань.

© Герасименко О., 2012

Метою статті є розроблення пропозицій щодо запровадження національних підходів обліку та оприлюднення результатів соціально відповідальної діяльності з урахуванням міжнародної методології та практики.

Дієвими інструментами управління соціальною відповідальністю, як засвідчує міжнародна практика, є ведення соціального обліку та складання нефінансової звітності про результати виконання соціальних програм та доведення їх до заінтересованих сторін. На відміну від фінансової звітності, звітність соціальна не є обов'язковою, її законодавча база лише формується. При цьому кожна з заінтересованих сторін має свою мотивацію до користування матеріалами соціальної звітності (табл. 1).

Міжнародна практика соціальної відповідальності свідчить: найбільш поширеними стандартами ведення соціального обліку та підготовки нефінансової звітності сьогодні є GRI та AA1000, вибір яких залежить від потреб компанії; стандарт ISAE 3000, призначений для широкого кола аудиторів, які верифікують нефінансову звітність у частині екологічної, соціальної звітності та стійкого розвитку [3].

Так, Рекомендації зі звітності у сфері стійкого розвитку, що розроблені Глобальною ініціативою зі звітності (Global Reporting Initiative, GRI), сприяють підвищенню конкурентоспроможності компанії у сфері залучення

інвестицій та участі в тендерах міжнародних організацій. Стандарт містить переважно кількісні показники результативності компанії за трьома напрямками – економіка, екологія, соціальна політика – і поширений серед компаній, які запроваджують практику соціальної звітності, оскільки за формою наблизений до фінансового звіту і складається практично за тими самими принципами. Гнучкість GRI забезпечує можливість використовувати індикатори ставлення до суспільства та навколишнього середовища, не змінюючи звичайної практики ведення фінансової звітності та стратегічного планування. При цьому компанія повинна забезпечити зв'язок між звітністю щодо стійкого розвитку та загальною фінансовою звітністю, що можливо завдяки наскрізності принципів соціальної та фінансової звітності.

Звітність у сфері стійкого розвитку потенційно здатна доповнити фінансові звіти відомостями, які відбивають перспективи компанії та можуть поліпшити розуміння користувачами таких важливих факторів, як формування людського капіталу, корпоративне управління, управління екологічними ризиками, інноваційний потенціал компанії.

Таблиця 1

Мотивація окремих заінтересованих сторін до користування соціальною звітністю*

Окремі заінтересовані сторони	Мотивація до користування соціальною звітністю
Керівництво компанії й акціонери	Можливість мати якнайдокладнішу інформацію про економічні, екологічні, соціальні аспекти діяльності, суспільне визнання та суспільний вплив компанії. Особливу цінність становить інформація про додержання етики бізнесу, лояльність клієнтів, стан корпоративної культури, задоволеність персоналу, додержання законодавчих вимог, динаміку довіри до компанії з боку інститутів громадянського суспільства. <i>Матеріали соціальної звітності</i> – це нові можливості самоаналізу та крок на шляху дальшого стійкого розвитку. Наявність цієї інформації дає можливість виявляти ризики та відкривати нові можливості для розвитку бізнесу
Персонал компанії та його представницькі органи (виробничі ради, профспілки та ін.)	Одержання докладної інформації про дії та плани компанії щодо формування компенсаційного пакета, реалізації соціальних програм, реструктуризації бізнесу, поліпшення умов праці, створення нових робочих місць
Бізнес-партнери	Можливість з'ясувати, чи є їхній партнер надійною організацією, чи додержується остання етичних принципів ведення бізнесу, чи не порушує прав людини у сфері безпосереднього докладання праці, чи додержується міжнародно-правових норм, чи є ризик втратити (погіршити) імідж через співробітництво з цією організацією
Конкуренти	Можливість порівняння власних ініціатив у царині КСВ і нефінансових показників з ініціативами та показниками інших компаній (як конкурентів, так і не конкурентів). Це дає змогу виявити потенційні ризики, опрацювати заходи щодо вдосконалення своєї діяльності та поліпшити чи зберегти імідж
Споживачі	Одержання інформації щодо якості та цін на товари і послуги, змін у товарній політиці на перспективу, екологічної результативності компанії, додержання соціально-трудових норм на виробництві. Остання інформація вкрай потрібна з огляду на те, що в багатьох країнах поширюється рух відповідальних споживачів, які відмовляються від споживання товарів, унаслідок виробництва яких завдано значної шкоди навколишньому середовищу або порушені права людини
Державні органи й органи місцевого самоврядування	Можливість порівняння задекларованої місії у статутних, інших документах з реальною участю компанії у розв'язанні соціальних та екологічних проблем регіону; оцінки вигід або витрат у зв'язку з присутністю компанії на конкретній території. Одержання інформації, необхідної для розроблення програм соціально-економічного розвитку та охорони навколишнього середовища в країні, регіоні, іншій територіальній одиниці

* Джерело: [4, с. 212–213].

Стандарт AA1000 (AccountAbility 1000) слугує доповненням до стандарту GRI, оскільки визначає процедуру підготовки та перевірки соціального звіту, індикатори оцінки. Найважливіша ідея зазначеного стандарту – посилення підзвітності бізнесу суспільству завдяки максимальному залученню стейкхолдерів, урахуванню їхньої думки під час аналізу діяльності компанії. Стандарт має універсальний характер, проте здебільшого застосовується компаніями, діяльність яких справляє значний вплив на суспільство внаслідок особливостей технологічних процесів. Цей стандарт призначений для вимірювання результатів діяльності компанії з етичних позицій та надає процедуру й набір критеріїв, за допомогою яких може бути проведений соціальний та етичний аудит їхньої діяльності.

Головна відмінність такого підходу від інших стандартів – запровадження в повсякденну практику компанії системи постійного діалогу із заінтересованими сторонами на основі низки принципів:

- 1) необхідність урахування інтересів стейкхолдерів, що гарантує вірогідність інформації про необхідні соціальні ініціативи, та "змістовий" підхід, який дозволяє уникнути лобювання підприємцями більш вигідних схем соціального інвестування;
- 2) додержання принципу відносності, за якого стейкхолдери мають можливість порівнювати запропоновані різними підприємцями соціальні проекти;
- 3) реалізація принципу реальності, що передбачає декларування технічно та фінансово обґрунтованих соціальних проектів бізнесу;

4) необхідність гарантованої корисності соціального проекту, визнаної і стейкхолдерами, і підприємцями;

5) потреба в забезпеченні легітимності процесу складання соціальної звітності.

Акцентуємо увагу на тому, що стандарт AA1000 не тільки забезпечує збір інформації про соціальні проекти, а й дає змогу визначати слабкі місця в розвитку соціальної відповідальності компанії за допомогою:

оцінювання системи менеджменту та операцій компанії;

виявлення взаємного впливу системи менеджменту та операцій, включаючи сприйняття цього впливу акціонерами компанії;

здійснення зовнішнього контролю з метою ідентифікації, оцінки та ліпшого управління ризиками, які виникають під час взаємодії компанії з акціонерами;

забезпечення акціонерів інформацією про соціальну складову в діяльності компанії;

створення конкурентних переваг на основі розвитку сфери соціальної відповідальності.

Симбіоз стандартів AA1000 та GRI забезпечує компаніям суттєву перевагу: стандартизована звітність є збісною з позиціями та показниками міжнародного соціального рейтингу, в якому підтверджується потенціал конкурентоспроможності за різними векторами.

Зазначені особливості міжнародних стандартів дають змогу виокремити принципи якості соціальної звітності, інтеграція яких у практику соціальної відповіда-

льності на різних рівнях забезпечує відкритість та верифікованість соціальних звітів (рис. 1).

Показники соціальних звітів формуються з використанням технічних протоколів GRI, розроблення яких розпочато у 2002 р. Якщо немає офіційних протоколів, керівництво керується власним професійним баченням критеріїв та показників соціальної відповідальності.

Узагальнення нормативно-правової бази та наукових джерел продемонструвало, що віддзеркалення результативності реалізації принципів соціальної відповідальності на різних рівнях може здійснюватись в економічному, соціальному, організаційному вимірах. Симбіоз абсолютних та відносних показників, наведених за поточний рік, два попередні роки, а також на найближчу перспективу, дає змогу відобразити тенденції в результативності соціальної відповідальності.

Соціальна звітність згідно з міжнародними стандартами є похідною від фінансової звітності. У вітчизняній практиці обліку та звітності первинними є цілі обліку, а цілі звітності мають підпорядкований характер (рис. 2).

Тому одним зі способів посилення соціальної відповідальності бізнесу слід визнати імплементацію соціального обліку в систему бухгалтерського обліку. Постає проблема розроблення соціальної облікової політики, яка має реалізувати методологію обліку, установити вимоги щодо призначення соціально значущої інформації та міри її вірогідності.

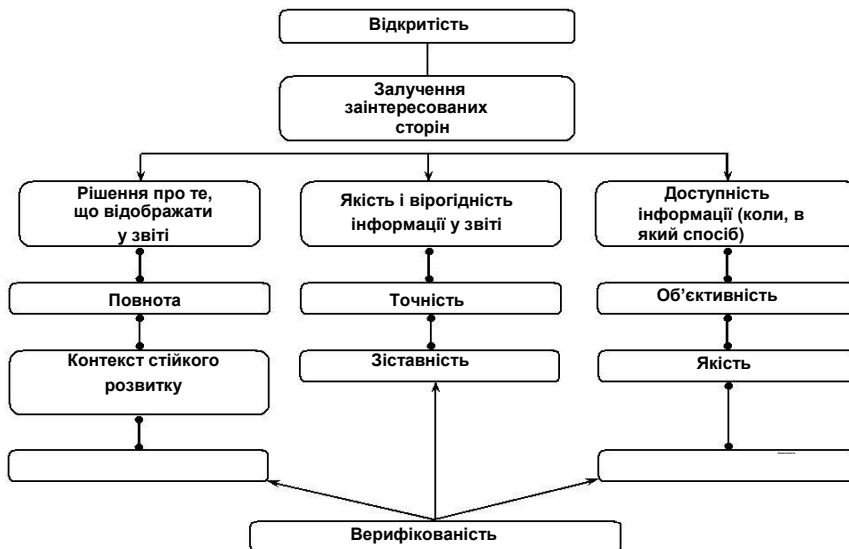


Рис. 1. Принципи якості соціальної звітності*

* Розроблено автором.

Отже, вітчизняна практика соціального обліку та нефінансової звітності, хоч і базується на міжнародних стандартах, проте значно поступається іноземним компаніям за якістю звітів. Така обставина пояснюється нерозробленістю національних системних підходів обліку та контролю за результатами соціально відповідальної діяльності. Рівень якості вітчизняної соціальної звітності – результат не тільки часткової відповідності міжнародним стандартам, але й національних розбіжностей у підходах бухгалтерського обліку та звітності з міжнародними стандартами.

Подальше впровадження принципів різнорівневої соціальної відповідальності в Україні актуалізує посилення відкритості в діяльності суб'єктів, що передбачає оприлюднення донині закритої інформації заінтересованим сторонам про баланс, процедури та структуру управління, а також власне про соціальну компоненту.

Розвиток системи бухгалтерського обліку здійснюється паралельно з веденням податкового обліку для

потреб фіскальних органів та управлінського обліку – для лінійного керівництва різних ланок, особливо менеджменту вищого рівня, що має доступ до прийняття управлінських рішень. Соціальний облік на макрорівні органічно входить до системи статистичного обліку, який узагальнює явища та процеси в межах системи національних рахунків. Реаліями сьогодення є поширення методології бухгалтерського обліку на соціальну діяльність компанії. Проте зміст та періодичність соціального обліку і соціальної звітності визначаються стратегією соціального розвитку підприємства і не відповідають вимогам бухгалтерської звітності. Найважливішим орієнтиром соціального обліку та звітності слугують соціальні пріоритети підприємства (організації) згідно з наявною соціальною політикою. У контексті посилення соціальної відповідальності соціальний облік має стати не окремим видом обліку, а структурним елементом системи традиційного бухгалтерського обліку.

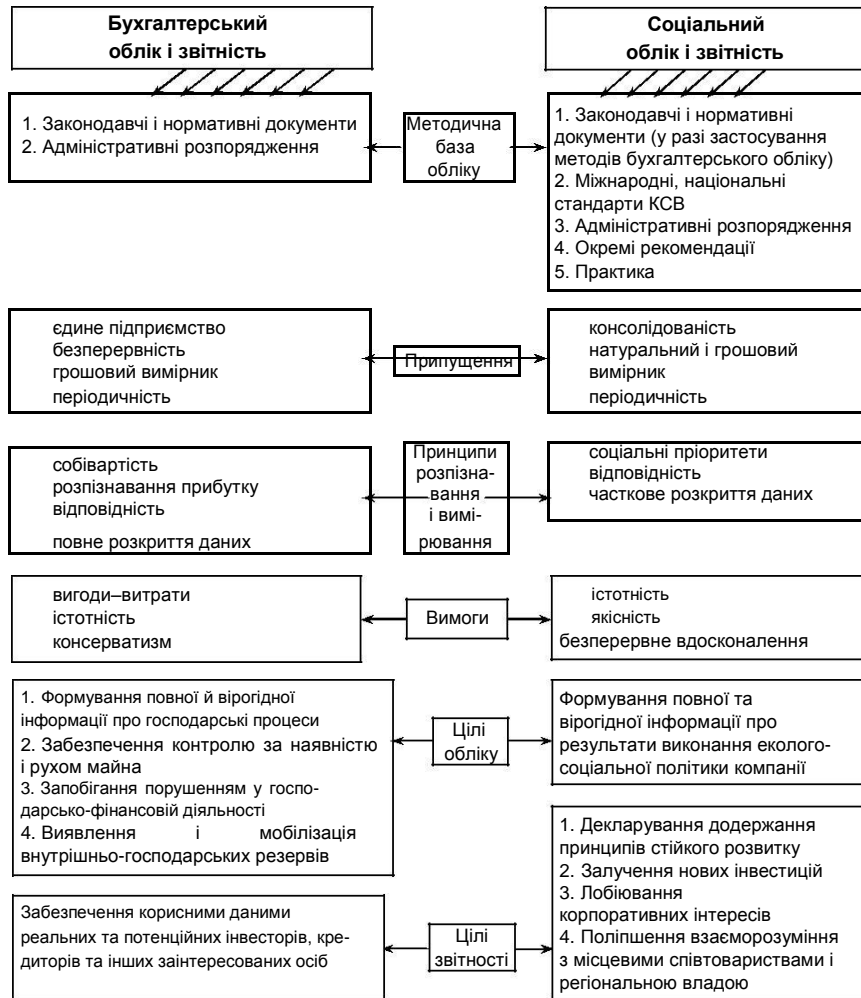


Рис. 2. Схема порівняння систем бухгалтерського і соціального обліку та звітності*

* Джерело: [2, с. 72].

1. *Воробей В.* Нефінансова звітність : інструмент соціально відповідального бізнесу / В. Воробей, І. Жуrowsька. – К. : Ініціатива Глобально-го договору в Україні, 2010. – 82 с. 2. *Голубева Н. А.* Теоретические и практические аспекты социального учета и отчетности : [монографія] / Н. А. Голубева, В. С. Карагод. – М. : РУДН, 2009. – 248 с. 3. *Демидов Е. Е.* Корпоративная социальная ответственность [Электронный ресурс] / Е. Е. Демидов, М. И. Николаева. – Режим доступа :

http://www.cfin.ru/anticrisis/macroeconomics/government_program/csr.shtml. – Название с экрана. 4. *Колот А. М.* Соціально-трудова сфера : стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку : [монографія] / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2010. – 251 с. 5. Соціалізація відносин у сфері праці в контексті стійкого розвитку : [монографія] / [А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко та ін.] ; за наук. ред. А. М. Колота. – К. : КНЕУ, 2010. – 348 с.

Надійшла до редколегії 3 0 . 1 2 . 1 1